

Aproximació bibliomètrica a la recerca catalana en comunicació (2007-2009)

[\[Versión castellana\]](#)

DAVID FERNÁNDEZ-QUIJADA
Professor de la Facultat de Ciències de la Comunicació
Universitat Autònoma de Barcelona
david.fernandez@uab.es

Opcions

 [Imprimir](#) [Recomanar](#) [Citació](#) [Estadístiques](#) [<meta />](#) [Similars](#)

Resum [\[Abstract\]](#) [\[Resumen\]](#)

Objectius. Determinar la situació de la recerca catalana en comunicació en el context espanyol a partir de l'anàlisi bibliomètrica de la producció en revistes científiques.

Metodologia. S'apliquen indicadors bibliomètrics per a un període de tres anys (2007-2009) a una mostra de setze revistes de comunicació seleccionades mitjançant una triangulació de bases de dades bibliogràfiques. Les variables utilitzades han permès analitzar aspectes relatius als autors i la seva agregació per centres de recerca, a les revistes centrals per als autors catalans i a la influència que aquests reben a partir de les citacions generades. Complementàriament, s'aplica l'anàlisi de xarxes socials per encreuar algunes d'aquestes variables i obtenir dades i representacions addicionals de l'objecte d'estudi.

Resultats. La recerca catalana representa al voltant d'un 15 % de la producció en les principals revistes espanyoles de comunicació i es genera principalment a la UAB, la URL i la UPF. De la recerca, també n'emergeix una llista de les principals revistes emprades pels investigadors catalans, així com les revistes que citen més sovint. Entre els elements que necessiten una potenciació hi ha la col·laboració interinstitucional i una major visibilitat de les revistes catalanes en el conjunt d'Espanya. Aquests i altres factors s'apunten com a tasques pendents per al desenvolupament de la recerca en aquest camp.

1 Introducció

El progressiu creixement i desenvolupament de les ciències socials i el canvi en la prioritat de les pràctiques de publicació proposat per agents externs, com ara les agències de qualitat universitàries (Soriano, 2008), han portat a una situació privilegiada la publicació en revistes científiques, que han esdevingut el principal vehicle de difusió de la recerca científica per sobre de la clàssica monografia. Alhora, aquest fet ha obert el debat entre la comunitat acadèmica de l'àmbit de la comunicació reflectit en recerques bibliomètriques (Fernández-Quijada, 2010), enquestes als recercadors (Giménez Toledo i Alcain Partearroyo, 2006), reflexions acadèmiques sobre el seu paper (Fernández-Quijada, 2008; Martínez Nicolás, 2006; Perceval i Fornieles Alcaraz, 2008; Sigüero Guerra, 2008) i trobades especialitzades (Perceval, 2007).

Catalunya no ha estat aliena a aquesta tendència i els acadèmics d'aquest àmbit també s'han vist sotmesos a aquestes noves exigències. L'interès per la producció científica en comunicació, tant des d'un punt de vista quantitatiu com qualitatiu, té una llarga tradició a Catalunya que es remunta quasi tres dècades enrere, quan van aparèixer les primeres publicacions periòdiques específiques (Moragas i Spà, 1980). No obstant això, la primera reflexió de fons parteix d'una proposta de periodització de la recerca en comunicació feta a Catalunya que té un enfocament descriptiu i una voluntat diacrònica (Gifreu i Pinsach, 1989). El relleu d'aquest assaig el pren el projecte dirigit per Berrio (1997), que presenta un estudi crític de caire històric sobre la recerca en comunicació de

massa. S'identifiquen les principals línies de recerca estudiades a Catalunya, els autors centrals i les influències rebudes de les grans escoles internacionals de pensament. Posteriorment, es publica un resum d'aquest treball (Berrio, 1998).

Aquesta obra enllaça, en certa mesura, amb els reports de recerca de l'Institut d'Estudis Catalans. En una primera edició, en què la comunicació comparteix informe amb l'antropologia, la ciència política i la sociologia, la brevetat no impedeix identificar les grans línies i temàtiques de recerca ni perfilar un àmbit encara poc madur i amb escassa projecció malgrat una notable massa crítica de recercadors (Giner, 1997). En la segona edició d'aquests reports, la comunicació adquireix autonomia i s'ofereix una visió més ampla que inclou dades quantitatives de producció. Igualment, s'assenyalen les principals línies de recerca i, de manera optimista, se celebra l'equiparació de la recerca en aquest àmbit i la dels països veïns, malgrat assenyalar-se problemàtiques com ara l'escassa internacionalització (Casasús i Guri, 2005).

En qualsevol cas, l'autor que dóna el veritable impuls a la reflexió sobre el propi àmbit de recerca és Daniel E. Jones, amb una prolífica obra que ofereix tota una panoràmica sobre la recerca dels anys noranta i precedent, ja sigui sobre aspectes generals (1991; 1995; 1997; 2000) o específics, com ara les tesis doctorals (2000), estudiades també per Baró i Queralt (1997), o els centres de recerca (1990; 1992a; 1992b; 1993; 1998), també tractats per Tresserras (1998). Altra literatura sobre la matèria inclou l'anàlisi bibliomètrica comparada de revistes científiques (Masip, 1998), una descripció de les activitats dels departaments universitaris de comunicació (Larrègola, 2000; Ruiz-Collantes, 2000) o una certa prospectiva crítica sobre els canvis que ha d'afrontar la recerca en comunicació (Gifreu i Pinsach, 1990; Moragas i Spà, 1998). En els darrers anys, l'estudi de l'àmbit científic de la comunicació a Catalunya s'ha limitat a una anàlisi més descriptiva basada en recomptes bibliomètrics (Moragas i Spà, Civil i Serra, Reguero i Jiménez, Sedó, 2007; 2009).

En conjunt, es tracta d'una recerca poc sistematitzada, realitzada per encàrrecs concrets o iniciatives personals dels investigadors. Això sí, s'ofereix una certa perspectiva de l'evolució de l'àmbit de la comunicació a Catalunya, amb les seves principals línies i temàtiques i alguns problemes que s'han mantingut al llarg del període, com ara la poca projecció internacional i una certa tendència a l'empirisme i el progressiu abandonament de la recerca més teòrica. Igualment, es posa de manifest que la recerca en comunicació s'ha vist limitada per l'etapa de gènesi de l'àmbit i la proliferació de facultats universitàries, cosa que ha provocat que l'interès se centrés en l'impuls docent i es retardés la necessària maduració de la recerca.

2 Objectius i preguntes de recerca

L'objectiu principal de la recerca que es presenta en aquest article és determinar la situació de la recerca catalana en comunicació en el context espanyol a partir de l'anàlisi bibliomètrica de la producció en revistes científiques. D'acord amb aquest objectiu, es va plantejar una primera qüestió de recerca:

[P1] Quin és el pes de la recerca catalana en comunicació en el conjunt de l'Estat espanyol?

A partir d'aquesta primera pregunta també es va plantejar la possibilitat de desagregar aquesta producció científica per centres de recerca. D'aquí va sorgir la segona pregunta:

[P2] Quins són els principals centres de recerca en comunicació a Catalunya?

Aquestes dues primeres preguntes feien referència als productors de coneixement científic. No obstant això, també es va analitzar la pròpia producció científica, començant per les preferències a l'hora de publicar, que van originar la pregunta de recerca següent:

[P3] Quines són les principals revistes on es publica la producció catalana en comunicació?

Finalment, hi havia un darrer objectiu que pretenia anar més enllà de la pròpia producció científica per conèixer quines eren les revistes que influïen sobre els autors catalans, és a dir, les seves fonts:

[P4] Quines són les principals revistes citades pels investigadors catalans en comunicació en els seus articles?

3 Mètode

La recerca es va plantejar des d'una aproximació bibliomètrica clàssica, un mètode quantitatiu d'anàlisi de la producció científica que, en aquest cas, va emprar diferents unitats de mesura: els centres de recerca en comunicació de Catalunya –ja sigui individualment o col·lectivament–, quan es van tractar les dues primeres preguntes de recerca, i les revistes científiques de comunicació, quan es va voler respondre a les dues darreres preguntes plantejades.

La mostra que es va utilitzar per a l'anàlisi es va escollir a partir d'una triangulació de bases de dades. Atesa la proliferació de bases de dades de revistes científiques i el marc contextual espanyol es van escollir com a font les dues bases de referència d'àmbit estatal que ofereixen dades específiques per al camp de la comunicació: *Difusión y calidad editorial de las revistas españolas de humanidades y ciencias sociales y jurídicas (DICE)*, de la qual es van consultar les àrees de coneixement de periodisme i de comunicació audiovisual i publicitat, i *Índice de impacto de las revistas españolas de ciencias sociales (IN-RECS)*. A aquestes bases de dades, s'hi va afegir el *Catálogo Latindex*,¹ que cobreix l'àmbit llatinoamericà.

A partir d'aquesta triangulació es va obtenir una llista de setze revistes que apareixien en les tres bases de dades i que, per tant, poden ser considerades el nucli de les revistes espanyoles de comunicació: *Ámbitos*, *Anàlisi*, *Área abierta*, *CIC*, *Comunicación y sociedad*, *Comunicar*, *Doxa comunicación*, *Estudios sobre el mensaje periodístico*, *Historia y comunicación social*, *I/C*, *Questiones publicitarias*, *Revista latina de comunicación social*, *Trípodos* i *Zer* per al període 2007-2008, a les quals cal afegir *Icono 14* i *Telos* per al 2009.²

De les versions electròniques d'aquestes revistes, se'n van buidar els registres corresponents al període analitzat. Amb tres anys de mostra (de 2007 a 2009) es volien limitar possibles biaixos introduïts per fenòmens com ara els incompliments de la periodicitat, detectat per a *Anàlisi* l'any 2007. En els registres finals es van incloure variables com ara l'any de publicació, el número de la revista, els autors, les seves institucions i els països d'origen, el títol de cada article, el seu idioma i les citacions a revistes científiques.

Cal assenyalar que es va haver de decidir com mesurar la producció científica de les coautories en els agregats, ja que es podien fer servir diverses opcions com ara l'assignació exclusiva al primer autor, la fracció igual per a cada autor, la fracció decreixent per ordre de signatura, etc. (Maltrás Barba, 2003). En aquesta recerca es va optar pel criteri d'assignació completa; és a dir, a cada coautor se li va atribuir tot el resultat, la qual cosa provoca redundància però evita l'enfosquiment estadístic de les col·laboracions científiques que provoquen la resta de criteris possibles.

Per complementar l'anàlisi es va aplicar una eina habitual en la recerca bibliomètrica, l'anàlisi de xarxes socials (AXS). En aquest cas es va emprar els programes Ucinet 6.301 (Borgatti, Everett i Freeman, 2002) i NetDraw 2.098 per a la representació gràfica dels sociogrames.

Abans d'analitzar els resultats, però, cal matisar que no s'han de llegir com una anàlisi de productivitat científica –un aspecte que hauria de tractar-se juntament amb molts altres indicadors–, sinó més aviat com una exploració en l'univers de les revistes que permeti conèixer millor les dinàmiques que es generen en la comunitat científica catalana dedicada a la investigació en comunicació.

4 Resultats

A partir de les preguntes de recerca plantejades, l'anàlisi es va organitzar en tres grans blocs: *autoria*, que pretenia respondre a les dues primeres preguntes de recerca; *publicacions*, que analitzava les principals publicacions per respondre a la tercera pregunta de recerca, i *citacions*, amb referència a la darrera qüestió plantejada.

4.1 Autoria

El conjunt de la producció científica publicada en les revistes de la mostra suma 1.182 articles: 289 el 2007, 395 el 2008 i 498 el 2009. En 167 d'aquests articles, hi van intervenir investigadors d'institucions catalanes: 50 el 2007, 56 el 2008 i 61 el 2009. Per tant, el pes dels articles d'autors

catalans en el conjunt de revistes analitzades va ser del 14,1 %, amb una pronunciada davallada: del 17,3 % del 2007 al 14,2 % del 2008, i al 12,2 % del 2009. La desagregació d'aquestes dades per institucions ens oferia una primera imatge de la recerca catalana en comunicació, entre les quals emergia en una posició predominant la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) (taula 1). Aquesta universitat va originar gairebé la meitat de la producció catalana publicada en les revistes de la mostra. A continuació es van situar la Universitat Ramon Llull (URL), amb un 17,8 % del total, i la Universitat Pompeu Fabra (UPF), amb un 15,5 %. A excepció de la Universitat de Lleida, també hi apareixien la resta d'institucions universitàries que imparteixen estudis de comunicació, així com altres empreses i institucions relacionades amb aquest àmbit.

Institució	2007		2008		2009		2007-2009	
	Articles	%	Autories	%	Autories	%	Autories	%
UAB	17	33,3	28	48,3	31	47,7	76	43,7
URL	16	31,4	6	10,3	9	13,8	31	17,8
UPF	8	15,7	9	15,5	10	15,4	27	15,5
UOC	2	3,9	4	6,9	3	4,6	9	5,2
UB	-	-	3	5,2	3	4,6	6	3,4
UVIC	-	-	2	3,4	4	6,2	6	3,4
UDG	3	5,9	1	1,7	1	1,5	5	2,9
URV	2	3,9	1	1,7	2	3,1	5	2,9
UAO	1	2	-	-	-	-	1	0,6
UIC	1	2	-	-	-	-	1	0,6
<i>La Vanguardia</i>	1	2	-	-	-	-	1	0,6
ACN	-	-	1	1,7	-	-	1	0,6
CCMA	-	-	1	1,7	-	-	1	0,6
<i>Generalitat</i>	-	-	1	1,7	-	-	1	0,6
TAC	-	-	1	1,7	-	-	1	0,6
ESADE	-	-	-	-	1	1,5	1	0,6
TVC	-	-	-	-	1	1,5	1	0,6
TOTAL	51	100	58	100	65	100	174	100

Taula 1. Articles signats per autors catalans

Nota: codis d'institucions disponibles en l'apèndix 1. El resultat inclou 167 textos en què es donen set col·laboracions entre institucions catalanes, fet que dona un total de 174 articles en desagregar les dades per institucions.

Mesurat en funció del nombre d'autors, la xifra va augmentar fins a les 233 autories: 74 el 2007, 80 el 2008 i 79 el 2009. En desagregar aquesta producció, la imatge era molt similar, tot i que el lideratge de la UAB s'accentuava lleugerament (taula 2).

Institució	2007		2008		2009		2007-2009	
	Articles	%	Autories	%	Autories	%	Autories	%
UAB	34	45,9	41	51,3	37	46,8	112	48,1
URL	21	28,4	8	10	10	12,7	39	16,7
UPF	9	12,2	10	12,5	11	13,9	30	12,9
UOC	2	2,7	6	7,5	5	6,3	13	5,6
UB	-	-	5	6,3	7	8,9	12	5,2
UVIC	-	-	3	3,8	4	5,1	7	3
UDG	3	4,1	1	1,3	1	1,3	5	2,1
URV	2	2,7	1	1,3	2	2,5	5	2,1
UAO	-	-	2	2,5	-	-	2	0,9
UIC	1	1,4	-	-	-	-	1	0,4
<i>La Vanguardia</i>	1	1,4	-	-	-	-	1	0,4
ACN	1	1,4	-	-	-	-	1	0,4
CCMA	-	-	1	1,3	-	-	1	0,4
<i>Generalitat</i>	-	-	1	1,3	-	-	1	0,4
TAC	-	-	1	1,3	-	-	1	0,4
ESADE	-	-	-	-	1	1,3	1	0,4

TVC	-	-	-	-	1	1,3	1	0,4
TOTAL	74	100	80	100	79	100	233	100

Taula 2. Institucions de procedència dels autors catalans

Alguns dels resultats obtinguts s'han d'interpretar en funció de les seves circumstàncies històriques, el volum dels investigadors de cada institució i altres especificitats. En el cas de la UAB i, especialment, en el de la URL, jugava a favor seu el fet que en la mostra hi hagués una revista editada per la mateixa institució, *Anàlisi* i *Trípodos*, respectivament. En el cas de la UAB, el 17,1 % d'articles i el 14,3 % d'autories es concentraven a *Anàlisi*. Pel que fa a la URL i a *Trípodos*, aquesta xifra pujava fins al 74,2 % d'articles i el 69,2 % d'autories, fet que sens dubte disparava la seva posició en la taula. També cal assenyalar que les dinàmiques de publicació i de selecció de revistes poden ser molt diferents en funció de l'especialització o del grau d'internacionalització dels grups de recerca i dels investigadors, la qual cosa els pot dur a optar per revistes estrangeres o altres de nacionals fora de la selecció feta per a aquesta anàlisi.

A més a més, la UAB semblava beneficiar-se d'una trajectòria més llarga de recerca pel fet que es tracta de la universitat pionera en estudis de comunicació a Catalunya, cosa que li ha permès disposar d'alguns dels grups de recerca més grans. Aquests grups permeten fer front a recerques més ambicioses i, alhora, generar dinàmiques d'autories col·lectives que poden disparar les seves xifres en aplicar-se el criteri d'assignació completa, com en el cas d'aquesta recerca. Sorprenentment, però, aquest fet també afavoria una institució jove com ara la Universitat de Vic, les dotze autories de la qual procedien de sis únics textos.

Dels 167 articles corresponents a autors catalans, 117 eren d'autoria única, mentre que els 50 restants eren col·laboracions, en un 70 % dels casos dintre d'una mateixa institució. Més enllà d'aquesta col·laboració intrainstitucional, es van encreuar les dades d'autories compartides entre recercadors de distintes universitats per valorar també el grau de col·laboració interinstitucional, que en aquest cas va resultar força limitada (figura 1). En el pla intracatalà se'n detectaven vuit, una xifra que augmentava fins a dotze en el cas de col·laboracions amb altres universitats espanyoles, sobretot gràcies a una intensa col·laboració entre la Universitat Oberta de Catalunya (UOC) i la Universidad San Jorge, sempre entre dos mateixos autors.

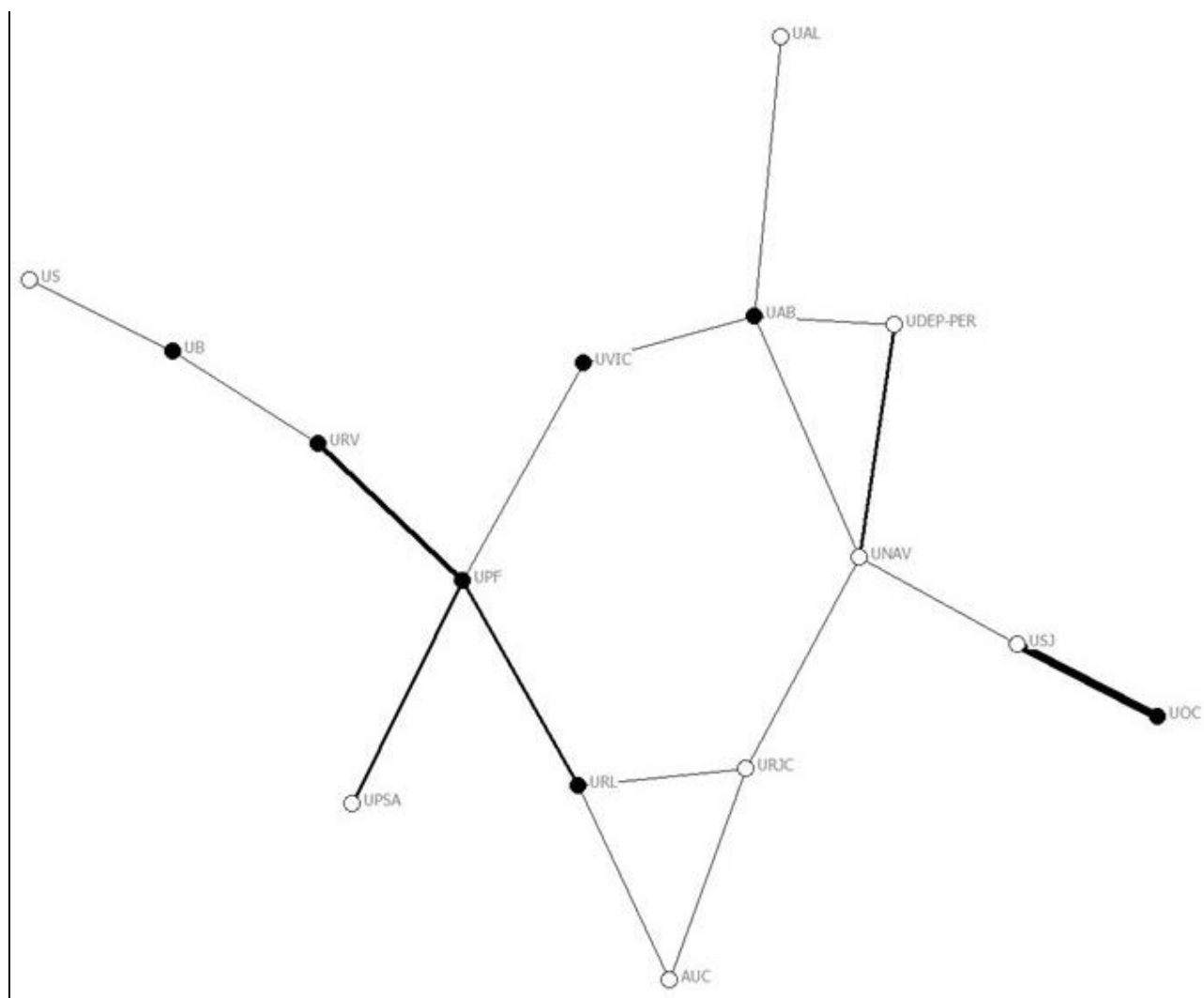

Figura 1. Col·laboració interinstitucional

4.2 Publicacions

L'anàlisi de les principals revistes en què publiquen els investigadors catalans va permetre conèixer quines eren les seves preferències o quines eren aquelles que millor s'adaptaven a les temàtiques i metodologies emprades. El resultat va situar *Trípodos* com la principal revista, amb un 31,1 % de la producció dels autors catalans (taula 3). A continuació es van situar *Anàlisi*, editada per la UAB, i *Zer*, de l'Euskal Herriko Unibertsitatea, cadascuna amb un 12,6 % del total. També cal destacar que en tres anys no es va detectar cap article a *CIC*.

Revista	2007		2008		2009		2007-2009	
	Articles	%	Articles	%	Articles	%	Article	%
<i>Trípodos</i>	23	46	20	35,7	9	14,8	52	31,1
<i>Anàlisi</i>	4	8	9	16,1	8	13,1	21	12,6
<i>Zer</i>	10	20	4	7,1	7	11,5	21	12,6
<i>RLCS</i>	4	8	7	12,5	5	8,2	16	9,6
<i>Comunicar</i>	2	4	6	10,7	5	8,2	13	7,8
<i>EsMP</i>	3	6	4	7,1	2	3,3	9	5,4
<i>CyS</i>	0	-	1	1,8	7	11,5	8	4,8
<i>Telos</i>	-	-	-	-	7	11,5	7	4,2
<i>Área abierta</i>	0	-	2	3,6	4	6,6	6	3,6
<i>Doxa</i>	1	2	2	3,6	1	1,6	4	2,4
<i>Ámbitos</i>	0	-	1	1,8	2	3,3	3	1,8
<i>I/C</i>	1	2	0	-	1	1,6	2	1,2
<i>Icono 14</i>	-	-	-	-	2	3,3	2	1,2

autors, que pertanyien a dotze institucions catalanes diferents. En això diferia d'Anàlisi, els autors catalans de la qual procedien de cinc úniques universitats, igual que altres revistes com ara *Comunicar*, *Estudios sobre el mensaje periodístico* o *Zer*.

4.3 Citacions

Teòricament, en citar una referència bibliogràfica, els investigadors reflecteixen la influència que sobre el seu treball ha exercit el d'un altre col·lega (Leydesdorff, 1998). Es tracta d'un reconeixement fonamental en la ciència, que actua acumulativament sobre el coneixement generat prèviament per altres investigadors. L'agrupació d'aquestes citacions permet conèixer les principals influències que reben els autors catalans. En aquest cas, l'anàlisi es va centrar en les citacions cap a altres revistes científiques, ja que no interessava tant conèixer quins autors influïen, sinó les publicacions considerades de referència per als autors catalans.

Entre 2007 i 2009, els textos de la mostra en què van participar autors catalans van generar un total de 794 citacions a 308 revistes diferents. Durant aquest període es va detectar un increment important en el nombre de citacions, ja que es va passar de 85 citacions el 2007 a 245 el 2008, i 464 el 2009.

La revista més citada va ser *Zer*, amb 39 referències, per davant de *Revista latina de comunicació social* (32).³ A continuació, hi figuraven tres revistes estatunidenques: *Journal of communication* (29), *Journal of advertising research* (21) i *Journal of advertising* (20) (taula 4). *Anàlisi* i *Trípodos* empataven en nombre de citacions (15), mentre que *Quaderns del CAC*, editada a Barcelona, també aconseguia situar-se entre les més citades.

Núm.	Revista	2007	2008	2009	2007-2009
1	<i>Zer</i>	7	10	22	39
2	<i>RLCS</i>	1	19	12	32
3	<i>JoC</i>	2	6	21	29
4	<i>JoAR</i>	2	1	18	21
5	<i>JoA</i>	0	0	20	20
6	<i>Comunicar</i>	2	11	6	19
7	<i>JoBEM</i>	1	6	9	16
8	<i>Anàlisi</i>	2	6	7	15
9	<i>Telos</i>	4	7	4	15
10	<i>Trípodos</i>	2	7	6	15
11	<i>CyS</i>	0	3	10	13
12	<i>PRR</i>	0	7	5	12
13	<i>JQ</i>	2	0	9	11
14	<i>QdCAC</i>	3	2	6	11
15	<i>CR</i>	0	2	8	10
16	Altres	57	158	301	516
TOTAL		85	245	464	794

Taula 4. Revistes més citades pels autors catalans

Per relacionar les citacions generades amb la institució d'origen dels autors es va recórrer novament a l'AXS. Es van relacionar totes les institucions catalanes d'on procedien els autors del període amb les revistes que haguessin rebut almenys deu citacions, una xifra de mínims que exigia més de tres citacions per any, però que alhora permetia disposar d'una mostra relativament significativa de revistes, setze (figura 3). En eliminar les revistes amb poques citacions es pretenia focalitzar l'anàlisi en el nucli de revistes més influents.

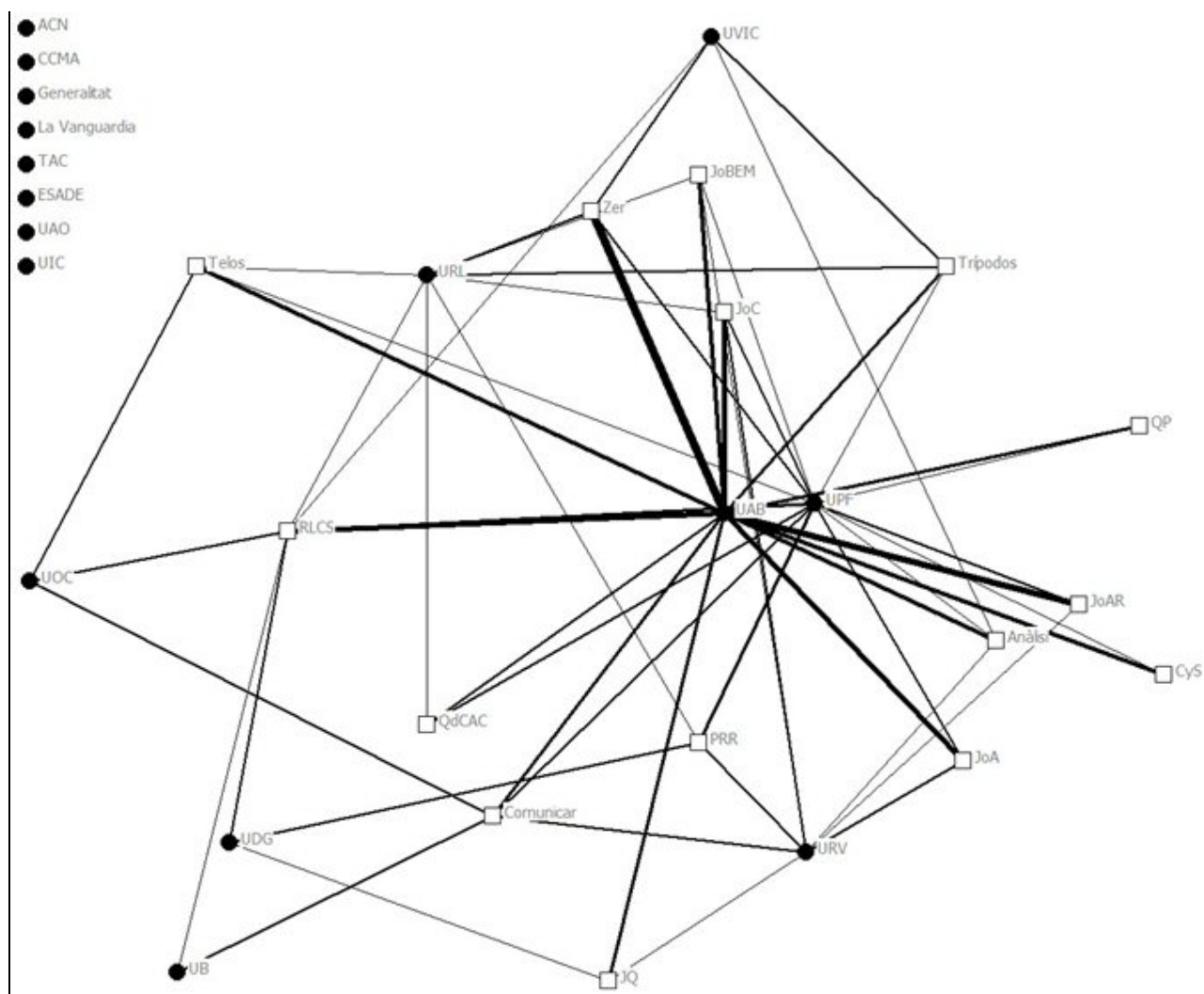

Figura 3. Revistes citades en funció de la institució d'origen dels autors

Nota: inclou citacions duplicades per a aquells casos d'articles entre autors de dues institucions catalanes

El resultat de l'aplicació de l'anàlisi relacional situava la UAB com la universitat amb més quantitat i varietat de citacions generades. A més, una major proximitat entre universitats indica que les influències mesurades en varietat de citacions són similars. Per exemple, la UAB i la UPF estaven més pròximes quant a tipologia de citacions que no pas la URL o la URV, que tenien un perfil propi més marcat. Les altres universitats encara accentuaven més la seva singularitat a causa del baix nombre d'articles dels seus investigadors analitzats, la qual cosa –sens dubte– resta capacitat explicativa a l'anàlisi.

5 Conclusions

L'anàlisi quantitativa presentada en aquest article s'ha conduït a partir de les preguntes de recerca plantejades inicialment, a les quals ha aconseguit donar una resposta. Així, ha ponderat l'aportació dels autors d'institucions catalanes a la recerca espanyola en comunicació i l'ha situada prop del 15 % i en tendència descendent, ja que la producció catalana s'ha mantingut estable en un període en què en el conjunt d'Espanya ha augmentat notablement el nombre d'articles publicats. Aquest percentatge, per sota del pes tradicional que se li ha donat, sembla indicar un descens del pes relatiu de la recerca catalana en el conjunt espanyol en un context de creixement de la producció científica. A més, reflecteix l'absència en la mostra de revistes habituals dels investigadors catalans, com ara *Quaderns del CAC* –una de les revistes més citades– o *Treballs de comunicació*. Aquestes revistes encara han de redefinir el seu paper en el si de la comunitat catalana de recerca en comunicació en el període de transició cap a la consolidació dels nous paràmetres amb què s'avalua la producció dels investigadors. La poca presència de revistes catalanes en el nucli de revistes espanyoles de comunicació ja és prou significativa i revela deficiències en el conjunt de revistes de l'àmbit editades a Catalunya. De fet, precisament això sembla una de les seves

principals carències, que es verifica en comprovar que cap de les tres revistes espanyoles que ha accedit a la selectiva llista de revistes del *Social sciences citation index (SSCI)* en els darrers anys és catalana. Paral·lelament, posa sobre la taula una qüestió sobre la qual no s'ha entrat en aquesta recerca: el paper de la llengua en la comunicació científica.

Així mateix, en el context català s'ha comprovat que els tres principals centres de producció científica a partir de la mostra són la UAB, la URL i la UPF. També s'ha pogut verificar l'escassa col·laboració existent entre les diverses institucions que fan recerca sobre comunicació a Catalunya. En tot cas, si es dóna és de manera puntual o bé els seus resultats de recerca es vehiculen a través d'altres tipus de publicacions.

Ahora, l'anàlisi ha aconseguit establir les principals revistes espanyoles emprades pels autors catalans (*Trípodos*, *Anàlisi* i *Zer*) i la seva distribució en funció de la institució d'origen, i ha permès detectar que un 44 % de les autories es limiten a les dues revistes editades a Catalunya. El mateix s'ha fet amb les citacions a altres revistes, motiu pel qual s'ha obtingut una llista de les més citades pels autors catalans i la seva distribució en funció del centre d'origen. Això ha permès comprovar que les revistes anglosaxones se situen en un àmbit d'influència similar al de les revistes espanyoles, tot i que la llista derivada de la recerca privilegia títols diferents als que dominen les primeres posicions del *Journal citation reports (JCR)*, tal com ja han assenyalat recerques prèvies (Fernández-Quijada, 2011). El mateix succeeix, de fet, en comparar les revistes espanyoles més citades amb les dades que ofereix *IN-RECS*. Això semblaria indicar especialitzacions diferents en el context català, espanyol i internacional, tot i que és un factor sobre el qual calen més estudis.

Aquesta connexió encara limitada en l'àmbit internacional és només un primer pas en un procés de maduració encara pendent, tal com ho demostra l'escassa presència de la recerca catalana en la secció de comunicació de l'*SSCI*: entre 2007 i 2009 tan sols es comptabilitzen vint articles signats per investigadors d'institucions catalanes. Aquest fet és un signe prou evident que alguns dels problemes que ja es detectaven en les primeres recerques sobre l'àmbit a Catalunya continuen vigents i que el procés d'homologació amb altres ciències socials encara està pendent.

Sens dubte, en el futur serà necessari continuar amb aquest tipus de recerca per tal de conèixer l'evolució de la recerca catalana en comunicació. I caldrà tenir en compte alguns dels factors que han aparegut en l'anàlisi. Per exemple, caldria considerar el biaix que produeix en el volum de producció el fet que una institució, de la qual procedeixen alguns autors, sigui ahora editora d'una revista. Atès que no resulta viable eliminar de l'anàlisi publicacions que s'han demostrat centrals per als recercadors catalans, caldria valorar la possibilitat d'ampliar la mostra per incloure-hi també revistes relacionades amb altres institucions aplicant uns criteris mínims de qualitat formal. També seria desitjable ampliar aquesta mostra geogràficament, ja que hi ha una presència important de la recerca catalana i espanyola en publicacions foranes, tradicionalment en l'àmbit llatinoamericà i –de manera lenta però creixent– en l'àmbit anglosaxó. La continuïtat de la sèrie temporal amb nous anys d'anàlisi i la inclusió d'altres factors, com ara l'anàlisi temàtica a partir de paraules clau, podria oferir interpretacions més profundes de la feina que desenvolupa el conjunt de la comunitat científica catalana dedicada a l'estudi de la comunicació.

Bibliografia

Berio, Jordi (dir.) (1997). *Un segle de recerca sobre comunicació a Catalunya. Estudi crític dels principals àmbits d'investigació de la comunicació de massa*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.

Berio, Jordi (1998). "La recerca sobre comunicació social a Catalunya: assaig de realització d'un panorama compresiu". *Anàlisi*, núm. 22, p. 47-59.

Borgatti, Stephen P. (2002). *NetDraw: Graph Visualization Software*. Harvard: Analytic Technologies.

Borgatti, Stephen P.; Everett, Martin G.; Freeman, Linton C. (2002). *Ucinet 6 for Windows: software for social network analysis*. Harvard: Analytic Technologies.

Casasús i Guri, Josep Maria (coord.) (2005). *Reports de la recerca a Catalunya. Comunicació i informació 1996-2002*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

Fernández-Quijada, David (2008). "Revistas científicas e índices de impacto. A propósito de 'Hacer saber'". *Área abierta*, núm. 20, p. 1-10.

Fernández-Quijada, David (2010). "El perfil de las revistas españolas de comunicación (2007-2008)". *Revista española de documentación científica*, vol. 33, núm. 4, p. 551-579.

Fernández-Quijada, David (2011). "Appraising internationality in Spanish communication journals". *Journal of Scholarly Publishing*, vol. 43, núm. 1, en premsa.

Gifreu i Pinsach, Josep (1989). "La investigació de la comunicació a Catalunya: assaig de periodització". *Anàlisi*, núm. 12, p. 9-65.

Gifreu i Pinsach, Josep (1990). "La recerca en comunicació social". En: *La recerca científica i tecnològica a Catalunya*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans; CIRIT, p. 289-295.

Giménez Toledo, Elea; Alcain Partearroyo, María Dolores (2006). "Estudio de las revistas españolas de periodismo". *Comunicación y sociedad*, vol. xix, núm. 2, p. 107-131.

Giner, Salvador (1997). *Reports de la recerca a Catalunya. Les ciències socials: antropologia, ciència política, comunicació i sociologia*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

Jones, Daniel E. (1990). "El Centre d'Investigació de la Comunicació de Catalunya". *Telos*, núm. 23, p. 156-157.

Jones, Daniel E. (1991). "Els mitjans de comunicació, objectiu principal d'anàlisi de la investigació a Catalunya". *Capçalera*, núm. 26, p. 24-25.

Jones, Daniel E. (1992a). "Dues dècades de recerca en comunicació: Ciències de la Informació ha fet possibles 70 tesis doctorals i 85 de llicenciatura". *Capçalera*, núm. 32, p. 21-23.

Jones, Daniel E. (1992b). "Instituciones que estudian la comunicación en Cataluña". *Telos*, núm. 30, p. 149-151.

Jones, Daniel E. (coord.) (1993). *Bibliografía sobre comunicació social: vint anys de recerca a la Facultat de Ciències de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona (1972-1992)*. Barcelona: Centre d'Investigació de la Comunicació.

Jones, Daniel E. (1995). "Creixement de la recerca catalana en comunicació als anys noranta". *Capçalera*, núm. 64, p. 42-44.

Jones, Daniel E. (coord.) (1997). *Bibliografía catalana de la comunicació: 1796-1996*. Barcelona: Centre d'Investigació de la Comunicació [disquet].

Jones, Daniel E. (1998). "CEDIC: una dècada de recerca en comunicació des de Catalunya". *Anàlisi*, núm. 22, p. 15-31.

Jones, Daniel E. (2000). "Investigació sobre comunicació a Catalunya als anys noranta". *Treballs de comunicació*, núm. 13-14, p. 41-55.

Jones, Daniel E.; Baró i Queralt, Jaume (1997). "Tesis doctorals i treballs de recerca universitaris sobre comunicació als Països Catalans, 1954-1996". *Anàlisi*, núm. 20, p. 157-187.

Larrègola, Gemma (2000). "La tasca universitària. El saber d'un departament. Detalls de l'estat de la recerca al Departament de Comunicació Audiovisual i de Publicitat de la UAB". *Treballs de comunicació*, núm. 13-14, p. 57-63.

Leydesdorff, Loet (1998). "Theories of citation?". *Scientometrics*, vol. 43, no. 1, p. 5-25.

Maltrás Barba, Bruno (2003). *Los indicadores bibliométricos. Fundamentos y aplicación al análisis de la ciencia*. Gijón: Trea.

Martínez Nicolás, Manuel (2006). "Masa (en situación) crítica. La investigación sobre periodismo en España: comunidad científica e intereses de conocimiento". *Anàlisi*, núm. 33, p. 135-170.

Masip, Pere (1998). *La recerca i el consum informatiu en comunicació: una aproximació bibliomètrica* [treball de recerca de doctorat]. Barcelona: Universitat Ramon Llull, Facultat de Comunicació Blanquerna.

Moragas i Spà, Miquel de (1980). "Les revistes especialitzades de comunicació: una perspectiva per situar *Anàlisi*". *Anàlisi*, núm. 1, p. 7-15.

Moragas i Spà, Miquel de (1998). "Canvis en la comunicació. Canvis en la recerca sobre comunicació". *Anàlisi*, núm. 22, p. 33-39.

Moragas i Spà, Miquel de; Civil i Serra, Marta; Reguero i Jiménez, Núria; Sedó, Ramon G. (2007). "La recerca i els estudis sobre comunicació a Catalunya. Estat de la qüestió (2005 i 2006)". En: Moragas i Spà, Miquel de; Fernández Alonso, Isabel; Blasco Gil, José Joaquín; Guimerà i Orts, Josep Àngel; Corbella Cordoní, Joan; Civil i Serra, Marta; Gibert i Fortuny, Oriol (ed.). *Informe de la comunicació a Catalunya 2005-2006*. Bellaterra: Edicions UAB, p. 317-347.

Moragas i Spà, Miquel de; Civil i Serra, Marta; Reguero i Jiménez, Núria; Sedó, Ramon G. (2009). "La recerca i els estudis sobre comunicació a Catalunya. Estat de la qüestió (2007 i 2008)". En: Moragas i Spà, Miquel de; Fernández Alonso, Isabel; Almiron, Núria; Blasco Gil, José Joaquín; Corbella Cordoní, Joan; Civil i Serra, Marta; Gibert i Fortuny, Oriol (ed.). *Informe de la comunicació a Catalunya 2007-2008*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 355-400.

Perceval, José María (2007). "I Trobada de Revistes i Publicacions Científiques sobre Comunicació". *Anàlisi*, núm. 35, p. 273-275.

Perceval, José María; Fornieles Alcaraz, Javier (2008). "Confucio contra Sócrates: la perversa relació entre la investigació i la acreditació". *Anàlisi*, núm. 36, p. 213-224.

Ruiz-Collantes, Xavier (2000). "La tasca universitària: informe del Departament de Periodisme i de Comunicació Audiovisual (Universitat Pompeu Fabra)". *Treballs de comunicació*, núm. 13-14, p. 65-79.

Siguero Guerra, Manuel (2008). "Hacer saber. Objetivo final del investigador en comunicació". *Área abierta*, núm. 19, p. 1-8.

Soriano, Jaume (2008). "El efecto ANECA". En: *Actas y memoria final. Congreso internacional fundacional AE-IC*. Santiago de Compostela: Asociación Española de Investigación de la Comunicación, p. 1-18.

Tresserras, Joan Manuel (1998). "Allò altre que potser hauria pogut fer el CEDIC". *Anàlisi*, núm. 22, p. 41-45.

Apèndix

Apèndix 1. Codis d'institucions

ACN = Agència Catalana de Notícies
AUC = Asociación de Usuarios de la Comunicación
CCMA = Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals
ESADE = Escuela Superior de Administración y Dirección de Empresas
TAC = Telespectadors Associats de Catalunya
TVC = Televisió de Catalunya
UAB = Universitat Autònoma de Barcelona
UAL = Universidad de Almería
UAO = Universitat Abat Oliba CEU
UB = Universitat de Barcelona
UDEP-PER = Universidad de Piura (Perú)
UDG = Universitat de Girona
UIC = Universitat Internacional de Catalunya
UNAV = Universidad de Navarra
UOC = Universitat Oberta de Catalunya
UPF = Universitat Pompeu Fabra
UPSA = Universidad Pontificia de Salamanca
URJC = Universidad Rey Juan Carlos
URL = Universitat Ramon Llull
URV = Universitat Rovira i Virgili
US = Universidad de Sevilla
USJ = Universidad San Jorge
UVIC = Universitat de Vic

Apèndix 2. Codis de revistes

CIC = *Cuadernos de información y comunicación*
CR = *Communication research*
CyS = *Comunicación y sociedad*
Doxa = *Doxa comunicación*
EsMP = *Estudios sobre el mensaje periodístico*
HyCS = *Historia y comunicación social*
JoA = *Journal of advertising*
JoAR = *Journal of advertising research*
JoBEM = *Journal of broadcasting & electronic media*

Data de recepció: 03/11/2010. Data d'acceptació: 24/02/2011.

Notes

¹ De *Latindex* es va consultar la secció de ciències de la comunicació, tot i que la diferència en els criteris de classificació va portar a una cerca individual per títol de les revistes que van aparèixer a *DICE* i *IN-RECS*. D'aquesta manera van emergir fins a vuit títols classificats en altres seccions com ara sociologia o belles arts.

² Atès que l'objectiu de la recerca és longitudinal, el 31 de març de 2009 es va fer una triangulació inicial de les bases de dades per al període 2007-2008 i l'1 de juliol de 2010, per a l'any 2009. En aquesta segona onada es va comprovar que dues noves revistes complien els requisits d'aparèixer en les tres bases de dades i es van incorporar a la mostra amb dades d'aquell any. També cal assenyalar que per al primer període apareixia la revista *Mediatika*, que no va entrar en la mostra ja que l'últim text publicat datava de l'any 2005.

³ Les dades d'aquesta revista s'han de prendre curosament, ja que recerques prèvies han detectat problemes d'autocitació excessiva (Fernández-Quijada, 2010).

⁴ De l'anàlisi de l'*SSCI*, se n'han exclòs les tres revistes espanyoles incloses (*Comunicar*, *Comunicación y sociedad* i *Estudios sobre el mensaje periodístico*) per tal d'evitar la distorsió de les dades, que per altra banda ja estan comptabilitzades en aquesta recerca.